

ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

E-ISSN: 2458-7559

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova.1089>

AYDOĞMUŞ ÖRDEM, Özlem (2017). Şikago Okulu ve Eleştirel Kent Sosyolojisi: Otoetnografik Bir Çalışma. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 199-207.

CİLT 3, SAYI 2, KIŞ 2017, s. 199-207

ŞİKAGO OKULU VE ELEŞTİREL KENT SOSYOLOJİSİ: OTOETNOGRAFIK BİR ÇALIŞMA

Özlem AYDOĞMUŞ ÖRDEM¹

Özet

Kentler ile ilgili sosyolojik yaklaşımlar 19.yüzyıldan beri geliştirilmektedir çünkü kent çok karmaşık bir yapıyı içinde barındırır. Pozitivist ve ekolojik yaklaşımlar olduğu gibi eleştirel kuram çerçevesinde de yaklaşımlar önerilmiştir. Pozitivist ve ekolojik yaklaşımlarda kent neden-sonuç ilişkileri ve belli yapılar içerisinde kavranırken, eleştirel yaklaşımlar kentlerin yapısını sorgulayarak kentin adil bir düzen içinde kurulmadığını öne sürer. Kent sosyolojisi birçok alt disiplin ile ilişki içerisinde yer almaktadır. Bu çalışmada Adana kenti incelenmiştir. Adana kentinin dört ilçesi otoetnografik yöntemle analiz edilmiştir. Sonuçlar Adana kentinin tamamen çarpık kentleşme çerçevesinde oluşarak insanın yaşam alanını sınırladığını göstermiştir. Ayrıca, Adana kentinin kuzeyde yer alan Çukurova ilçesinde ve kısmen Seyhan ilçesinde hem global hem de yerel kültürle iç içe olduğunu göstermiştir. Son zamanlarda festivallerin düzenlenmesi ve global şirketler ile kafelerin artması küresel kültürün etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca, eğitim sistemi genç bireyleri kafe kültürüne yaklaştırarak bu bireylerin boş zamanlarını ve akademik gelişmelerini kafelerde ve özel kütüphanelerde geçirmesini sağlamıştır. Bu bulguların yanı sıra kuzey Adana kenti gelişmiş olarak gösterilmesine rağmen sokak çocukları ve sokak hayvanlarının bu bölgede yoğun olması adil olmayan bir kent anlayışını ortaya koymuştur. Sosyal tabakalaşma açısından oldukça adaletsiz bir sosyo-ekonomik sınıfların olduğu göze çarpmaktadır. Adana kentine birçok proje çalışması yapılmasına rağmen tarihsel olarak köklü sorunlar hala çözülememiştir.

Anahtar Sözcükler: Şikago Okulu, kentleşme, eleştirel kuram, Adana kenti

CHICAGO SCHOOL AND A CRITICAL URBAN SOCIOLOGY: AN AUTOETHNOGRAPHIC STUDY

Abstract

Sociological approaches to urbanism have been developed since the 19th century because the city has a very complex structure. Positivist and ecological approaches as well as approaches in the framework

¹ Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, ozlemordem@gmail.com

Article Info/ Makale Bilgisi

Received/Geliş: 30.11.2017

Accepted/Kabul: 18.12.2017

of critical theory have been proposed. While grasping urban cause-effect relations and certain structures in positivist and ecological approaches, critical approaches question the structure of cities and argue that the city is not established in a fair order. Urban sociology is involved with many sub-disciplines. This study examined the city of Adana. Four districts of the city of Adana were analyzed by auto-ethnographic method. The results show that the city of Adana is formed in a completely crooked urbanization context, limiting the living space of people. It has also shown that the city of Adana is intertwined with the global and local culture both in the province of Cukurova in the north and partly in the province of Seyhan. Lately, the organization of festivals and the rise of cafés with global companies have shown that global cultures are influential. In addition, the education system has allowed young individuals to approach café culture and spend their leisure time and academic development in cafés and private libraries. Along with these findings, although the northern Adana city has been shown to be developed, the street children and street animals are concentrated in this region, revealing an unfair urban understanding. From the standpoint of social stratification, there is a very socio-economic class which is quite unfair. Despite the fact that many projects have been done in the city of Adana, historically rooted problems have still not been resolved.

Keywords: Chicago School, urbanization, critical theory, Adana city

GİRİŞ

Modern kentler endüstrileşme ile ortaya çıkmaya başlamıştır ve kentlerle ilgili ilk çalışmalar Marx ve Engels tarafından geliştirilmiştir (Marx ve Engels, 1976). Marx ve Engels'e göre kent ile kapitalizm iç içedir çünkü kapitalizm kentlerde yaşanmaktadır. İşçilerin kentlerdeki yaşam alanlarını ve durumlarını bir sorunsal olarak ele alarak kent ile kapitalizm arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Engels (1987), kent ve kapitalizm ilişkisini belli kentler çerçevesinde göstermiştir ve böylece ekonomi, politika ve kent sorunları arasında yakın bir bağ kurmuştur çünkü kent olgusuyla birlikte kapitalizm de asıl yerini kent içerisinde bulmuştur. Kapitalizmin kentlerde sefalet ve yoksulluğa neden olduğunu belirtmiştir. Kentteki yapıları belli bir sınıf düzenine göre oluşturduğunu belirtmişlerdir. Çünkü kapitali elinde tutanlar ile proletarya öyle bir şekilde kentlere yerleşmişler ki nerdeyse hiçbir şekilde etkileşim içinde değildiler. Genelde Marx, kırsal kesimi olumsuz ve eğitimsiz gördüğü ve devrimi getirebilecek bir bilinç seviyesinde görmediği için her şeye rağmen kenti daha olumlu görmüştür çünkü kentteki proletarya ile bu sınıfı bilinci arasında olumlu bir ilişki kurmuştur. Fakat Engels, Marx ile karşılaştırıldığında, kentteki sorunları daha yakından incelemiş ve kentlerdeki sınıf farklılıklarını ve proletarya sınıfının yaşadığı sorunları İngiltere'deki birkaç kenti inceleyerek daha nesnel bir çalışma ile ortaya koymaya çalışmıştır (Engels, 1994). Weber (2000) ise ideal kent kavramını geliştirerek kent olgusunu rasyonalite terimi içerisinde ele almıştır. Weber için kent rasyonel kararlar vermeyi ve rasyonel yaşamayı gerektirirdi. Ayrıca kentte yaşayanları hakları konusunda bir bilinç olabileceğini savunmuştur. Bu anlamda kentte vatandaşlık hakları ortaya çıkmıştır. Hem Marx hem de Weber için feodalitenin tarihsel olarak olumsuz çağrışımları olduğu için kente bakışları bireyler için olumlu olmuştur. Kent Marx için proletaryada bir bilinç oluşturur ve Weber için rasyonel yaşam şeklinin ve davranışlarının temelini oluşturur. Weber (2000) bu anlamda Batı'da ortaya çıkan kentleri olumlu bir gelişme olarak görür çünkü ticaretin, hakların, hukukun ve toplumsal hareketlerin merkezi olarak görür ve Doğu toplumlarında bunun gelişmediğinden bahseder. Dolayısıyla, kent, kentleşme, kentli olma ve kentsel yaşam Weber (2000) için Batı tarihi için de önem arz etmektedir çünkü rasyonel ve bürokratik yaşam biçimi ekonomik, politik ve hukuk düzeyinde kentte ortaya çıkar.

Simmel (1996) ise Weber'in düşüncesine uygun olarak kentte yaşayan bireylerin rasyonel davranmak zorunda olduklarını ve nesnel bir zaman ayarlaması yapmak zorunda olduklarını ifade eder. Kent insanı plan yapmaya ve düzen kurmaya iter. İnsanlar kentte parayı ve zamanı devamlı hesaplamak zorunda kalır. Fakat tüm bu rasyonel davranışlara rağmen, kent bireylerde bir baskı yaratır ve yabancılaşmaya yol açar. Kırsal kesimde ortaya çıkan geleneksel değerler

yerini tamamen ekonomik hesaplamalara bırakır ve bu durum bireyleri sosyal psikolojik açıdan etkiler. Kent akli ön plana aldığı için bireyler duygularıyla devamlı çatışma içindedir. Bireyler kentte bu yüzden duygularından çok hesaplayıcı bir akılla yaşamak zorunda kalır. Marx, Engels, Weber ve Simmel'in kent ile geliştirdiği düşünceler belli bir kuram çerçevesinde olmamasına rağmen kent sosyolojisine önemli katkıları olmuştur. Kent sosyolojisi ile ilgili ilk detaylı kuram Şikago Okulu tarafından geliştirilmiştir.

Şikago Okulu (Bazen Ekolojik Okul olarak da adlandırılır.) 1892 ile 1970'lere kadar uzanan bir tarih diliminde kent sosyolojisini çevresel (ekolojik) yaklaşım ve bir yaşam tarzı olarak iki kategoride yorumlamıştır (Burgess, 1925; McKenzie, 1925; Park, 1925, 2004). Çevresel yaklaşım daha çok Darwinci görüşü benimseyerek kenti bir ekolojik alan olarak görmüştür (Serter, 2013). Nasıl ki doğada güçlü olanlar yaşamda kalıyorsa kentlerde de güçlü olanın yaşamda kaldığını belirtmektedirler. Dolayısıyla, kentteki oluşumları ve yapıları doğaya benzetmektedirler. Dolayısıyla, kentteki her türlü yapı ve her türlü sorun doğal görülür. Bu yüzden Şikago Okulu Marx ve Engels'in geliştirdiği eleştirel bakışı geliştirememişlerdir. Kentlerde meydana gelen her olgu ve olay olağandır. Yoksullar ve sefalet içinde olanlar adeta doğal seleksiyon ile elenen gruplar olarak yorumlanmışlardır. Kentlerde ortaya çıkan her türlü mekânları ve bölgeleri doğal alanlar olarak yorumlamışlardır. Buna göre, kentlerin zor bölgelerinde yaşayanlar kentin elenen grupları olarak yorumlanırken, daha zengin ve güvenli yerlerinde yaşayanların yaşamda kalanlar olduğunu belirtmişlerdir. Göçmenleri ve göçmenlerin kentlerdeki yaşam mekânlarını çok yakından analiz eden Şikago Okulu bu bireylerin kentlere nasıl uyum gösterdiklerini açıklamaya çalışmışlardır. Bu uyum sağlama karmaşık yapılardan oluşmaktadır çünkü kent içinde ekonomik gücü elinde bulundurmak isteyenlerin kenti farklı biçimde kullanmış ve kenti de buna göre şekillendirmişlerdir. Kentte güçlü kalanlar kentin en iyi bölgelerinde yaşarlar ve bölgelerin ayrılması bu güçlere göre oluşur. Kentlerde birkaç önemli bölgeler vardır ve kentler bu bölgeler üzerinden yorumlanır. Bu bölgelerin oluşması ise rekabete, güce ve mücadeleye bağlıdır. Güçlü olan işletmeler bölgeye hâkim olur ve o bölge bu hâkim işletmeye göre kurulur. Böylece kentlerdeki bölgeler, tıpkı doğal alanda olduğu gibi güçlülerin eylemlerine göre kurulur. Şikago Okulu'nun önemli temsilcisi olan Wirth'e (2002) göre kent bir yaşam biçimidir. Heterojen yapıların bir araya gelip bir süreklilik gösterdiğini vurgular. Bu fiziksel sürekliliğe rağmen sosyal bağların zayıf olduğunu vurgular. Nüfus arttıkça, heterojen bir hal aldıkça, yoğunlaştıkça ve çeşitlendikçe yüzeyselliğin hâkim olabileceğini ve bağların büyük oranda zayıflayacağını vurgulamaktadır.

Şikago Okulu kentlerdeki bu yapıları sabit, değişmez ve statik gördüğü için eleştirilmişlerdir. Ayrıca bu okul sadece Amerika'daki kentleri, özellikle Şikago kentini incelemişlerdir fakat evrensel ilkelere sadece belli Amerikan kentleri üzerinden ulaşmaya çalışmışlardır. Şikago Okulu kentlerin oluşumunda sürece önem vermemiştir. Ayrıca kentlerdeki toplumsal bağların ileri sürüldüğü gibi zayıf olmadığını aksine belli kentlerde bu bağların belli kentlerde güçlü olabileceği Giddens (2000, 2005) tarafından ileri sürülmüştür. Ayrıca Lebevre, Şikago Okulu temsilcilerinin kentleri statik, ekolojik, yapısal ve nesnel olarak görmesini eleştirir çünkü Lebevre'ye (1991) göre kentler aslında politik ve ideolojik olarak inşa edilmiştir. Marx'ın düşüncesine uygun olarak kentlerde mekânın artık bir meta olduğunu öne sürer ve metalaştırılmış mekân sermaye tarafından oluşturulur. Lebevre (1991), Marx'ın kapitalizm yorumunu biraz daha ileri götürerek artık mekânların doğrudan üretildiğini ve kullanıldığını ifade eder ve bu mekânları soyut mekânlar olarak yorumlar. Kentteki bireylerin sosyal amaçla ve değer ürettiği mekânlara somut mekânlar olarak adlandırmaktadır. Fakat sermayenin mekânı meta olarak kullanması bir değer taşımadığı için soyut mekândır çünkü bu tür mekânların tek amacı sermaye üretmektir ya da çıkarlarıdır. Lebevre (1991), nasıl ki sermaye sahipleri kendi mekânlarını kuruyorsa, sosyalistlerin de kendi mekânlarını kurabileceklerini önermektedir. Bu düşünceye uygun olarak kentte yaşayanların hakları ve toplumsal hareketle ilgilenmiştir. Castells (1977, 1997), Lebevre'nin (2013) düşüncesine benzer şekilde kentlerin nasıl

şekillendiğini ve kentlerin nasıl olacağını asıl belirleyenlerin hem sermaye sahipleri hem de devletin olduğunu belirtir. Özellikle devletin müdahalesini riskli ve tehlikeli bulur çünkü devletin müdahalesi sadece sermaye sahiplerine hizmet eder ve sınıf çatışmalarını derinleştirir. Kent, devamlı kollektif tüketimi pekiştirir ve bu açıdan devamlı sermayeye hizmet eder. Devlet, kentliler için ulaşım, barınma, sosyal tesisler kurarken aslında kollektif tüketime ve bireylerin mekânlarda yeniden işçi olarak üretmelerine ve yine kollektif tüketimine neden olmaktadır. Dolayısıyla, aslında kente her türlü sermaye ve devlet müdahale sorun yaratmaktadır. Harvey (1985, 2001), hem Lebevre hem de Castells'in düşüncelerini daha ileri götürerek kentin tamamen ideolojik olduğunu savunur çünkü kentin kendisi artık bir endüstriyel alan olmuştur. Artık doğrudan fabrikalarda üretim olmasa bile mekânların alınıp satılması bir tür üretim mantığına dönüştürülmüştür. Harvey'a (2002) göre ekonomik olarak süreç olumlu, olumsuz ya da kriz şeklinde olsun her türlü durumda sermaye sahipleri kentlerde daha güçlü olacaklardır çünkü kenti tüketim, üretim, mücadele ve soyut mekân olarak tasarlayan ve şekillendiren her zaman sermaye sahipleridir. Kentler ilk kuruluşundan itibaren sadece sermayenin kontrolünde olmuştur. Castells'in (2005) kentlerle ilgili devlet anlayışıyla birleştirilince kent tam anlamıyla ideolojik ve ekonomik bir merkez haline gelmektedir ve sorunların derinleşmesine neden olmaktadır.

Kentler oldukça karmaşık, tahmin edilemeyen, sendromik ve çatışmaları içinde barındıran mekânlardır çünkü kentlere çok farklı ölçeklerde yaklaşılabilir. Sosyolojinin neredeyse tüm tarihi ve kuramları kent sosyolojisinde belirgin bir şekilde görülebilir. Kentin tarihi, göç olguları, yerel yönetimler, gecekondu, toplumsal ilişki ağları, sanayileşme, yoksulluk gibi birçok kavram ve olgu kent sosyolojisi içinde çalışılabilir. Bu çalışma Şikago okuluna eleştirel bir yaklaşım sergileyerek Adana kentini Lebevre, Castells ve Harvey'nin eleştirel kent sosyolojisi kuramı temelinde ele almıştır.

Yöntem

Çalışmanın yöntemi nitel bir araştırma türü olan otoetnografik bir yöntemdir. Sosyal bilimlerde özellikle sosyoloji ve Kültürel Antropolojide oldukça sık kullanılan etnografik yöntem doğrudan gözlemlenebilir maddi olgular, bireylerin davranışları ve eylemleri üzerine odaklanır. Etnografik çalışmalarda araştırmacının bağlı olduğu kuramdan kaynaklanan ön yargı, sınırlı gözlemler, araştırmacının bireysel tutumu ve etik durumlar gibi sorunlar göze çarpmaktadır. Otoetnografi, bulunduğu kültür ile ilgili sistematik analiz yapılan kişisel deneyimlere gönderme yapar. Araştırmacı kişisel deneyimleri ile yaşadığı toplum ve kültürü anlamlandırmaya çalışır. Otoetnografik çalışmalarının en önemli özelliği, pozitivistin neden-sonuç paradigmasından ayrılarak ve pozitivist eleştirerek yorumun çok boyutluluğu üzerine odaklanır ve öznenin konumuna önem verir. Bu çalışma Adana kenti ile ilgili genel bir perspektif çizmeyi hedeflemektedir. Şikago okulu ve eleştirel kuramlar çerçevesinde kenti ele alarak çalışma yöntemsel olarak otoetnografik temeller üzerine dayanmaktadır. Maréchal'e (2010) göre, "otoetnografi, etnografik alan çalışması ve yazımı bağlamında kendi gözlem ve yansıtma araştırmalarını içeren bir araştırma şekli veya metodudur" (s.43). Etnografik çalışmaların otoetnografik çalışmalardan farkı etnografik çalışmalar öznenin bireysel tutumları ve yorumlarını en az indirgerken, otoetnografik yöntem araştırmacının özne olarak konumu genişletilir ve bireysel deneyimleri ön plana çıkartılır. Ellingson ve Ellis (2008), oto-etnografiyi, araştırmacı ile araştırılan nesne, objektiflik ve öznellik, süreç ve ürün, ben ve başkaları, sanat ve bilim ile kişisel ve politik arasındaki köklü ikili muhalefetleri reddeden bir toplumsal yapılandırıcı proje olarak görmektedir (s.450-459). Araştırmacı olabildiğince verilere dayanarak bireysel gözlem ve düşüncelerini araştırmanın sonuçlarına yansıtır.

SONUÇLAR

Adana kent merkezi, kuzey, güney, doğu ve batı olarak dört bölüme ayrılmıştır. Güney bölümü daha çok eski Adana olarak adlandırılırken, Kuzey Adana yeni Adana olarak adlandırılır. Güney Adana Yüreğir ve Seyhan ilçelerinden oluşmaktadır. Kuzey Adana'da ise Çukurova ilçesi yer almaktadır. Doğu Adana'da ise Sarıçam yer alırken, batı bölgesi Seyhan ve Çukurova ilçeleriyle kesişmektedir.

Yüreğir ve Sarıçam İlçeleri

Eskiden sadece Yüreğir ilçesi olarak bilinen bu bölge 2008 yılında ikiye ayrılmış ve bölgenin bir kısmı Sarıçam ilçesi olarak belirlenmiştir. Bu ilçe belli üretim sitelerinin olduğu merkezlerden oluşmaktadır. Son dönemde yapılan çalışmalarla birlikte şehir hastanesinin kurulması, Adalet Sarayının inşası, yeni bir üniversitenin kurulması, önemli diğer hastanelerin varlığı, devlet tarafından inşa edilen TOKİ'leri varlığı, kültür merkezlerinin kurulması bu iki ilçeye önemli değişimler getirmiştir. Tüm bunların yanı sıra imara açılan yerler hızlı bir şekilde binalaşmaya başlamıştır. Bunların dışında Yüreğir ve Sarıçam ilçelerinde büyük oranda küçük esnaf yer almaktadır. Devletin ve sermaye sahiplerinin bir anda bu ilçelere yönelmesi aslında ciddi anlamda bir sınıf farklılığı yaratmıştır çünkü sermaye sahipleri kısa sürede mekânları kapitale dönüştürmüşlerdir. Alt ve orta gelirli insanların bu ilçelerde yaşamaları sermayenin ilgisini çekmiştir. Diğer ilçelerle karşılaştırıldığında devletin doğrudan müdahalesi ile belli ölçüde kent halkına hizmetlerde bulunmaktadır. Fakat kent halkına doğrudan sorulmadan ve direk demokrasinin özelliklerini taşımadan kurulan yapılar kent halkını rahatsız etmektedir. Çünkü hala bu ilçelerin belli bölgelerine yeterli ulaşım sağlanmamaktadır.

Seyhan İlçesi

Büyük oranda küçük esnafın yer aldığı Seyhan ilçesi ticaretin en fazla yapıldığı ilçe konumundadır. Gecekonduunun çok fazla olduğu ve en çok göç alan ilçe olması bakımından sorunları fazla olan bir ilçedir. Farklı etnik grupların yaşadığı bir yer konumundadır. Yüreğir ve Sarıçam ilçelerine benzer şekilde Seyhan ilçesi de sosyo-ekonomik olarak alt ve görece orta sınıfın yaşadığı ilçelerdir. Suç oranlarının en çok olduğu ilçelerdir. Seyhan ilçesi, tarihsel olarak Adana'nın ilk kurulu ilçesi olduğu için finans merkezi de bu ilçede yer almaktadır. Tüm önemli devlet ve özel kurumları bu ilçede varlığını sürdürmektedir. Seyhan ilçesi finansal ve kurumsal anlamda merkezi olmasına rağmen kent sosyolojisi açısından oldukça paradoksal bir ilçe olarak görülebilir. Tüm kentin merkezi olmasına rağmen uluslararası ve küresel merkezler çok fazla yer almamaktadır. Ayrıca küçük ölçekli sanayi ve üretim merkezleri de Seyhan ilçesine bağlıdır. Adana'nın yerel kültürünün en yoğun yaşandığı yer Seyhan ilçesi başta olmak üzere Yüreğir ve Sarıçam ilçeleridir. Tüm projelere ve çabalara rağmen Seyhan ilçesi çok bileşenli sorunlar yaşamaya devam etmektedir. Şehir merkezinin yoğun, plansız ve düzensiz olması kentlilerin yaşam alanlarını çok sınırlı hale getirmektedir.

Çukurova İlçesi

Adana kentine genel olarak bakıldığında göreceli olarak yaşam alanının daha fazla olduğu ilçe Çukurova ilçesidir. Sosyo-ekonomik olarak orta ve üst sınıfın yaşadığı alanlar olmasına rağmen finans merkezi olarak önemli bir işleve sahip değildir. Çukurova ilçesi kuzey Adana olarak adlandırılmaktadır ve kuzey Adana'da küresel kültürün etkileri görülmektedir. Özellikle son dönemde artan özel kütüphaneler öğrenciler için ders çalışma, sosyalleşme ve boş zamanlar etkinliği olarak görülmektedir. Bu özel kütüphanelerin yanı sıra, artan kafeler, restoranlar, meze evleri, balık restoranlar, küçük meyhaneler en çok gidilen yerler arasındadır. Özellikle nargile kafelerin artması dikkat çekmektedir. Merkezi olan her cadde, bulvar ve sokakta en az birkaç nargile kafe görmek mümkündür. Ayrıca futbol maçlarının Adana kentinde çok sevilmesi bu kafeleri popüler hale getirmiştir. Kitap satan mekânların sayısı ise oldukça sınırlıdır ve birkaç kitapçıdan öteye gitmemektedir. Özellikle kuzey Adana'da öğrencilerin ve gençlerin yoğun bir şekilde kafe kültürünü geliştirmesi en çok göze çarpan etkinlikler arasındadır. Tüm bu boş

zamanlar etkinliklerinin yanı sıra Kuzey Adana'da çok ciddi sorunlar vardır. Çocukların neredeyse tüm trafik ışıklarında para kazanmaya çalışmak istemesi, Kuzey Adana gelişmiş olarak adlandırılmasına rağmen ciddi oranda sokak köpekleri ve kediler sorunları vardır. Ayrıca, sitelerin ve bazı lüks binaların altına kaçak üretimler yapılmaktadır ve denetleme hiçbir şekilde yapılmamaktadır. Önceleri ailelerin yaşaması için kurulan villa tipi evlerin neredeyse çoğu şu anda etüd merkezleri olarak kullanılmaktadır. Eğitim sisteminin dershanelere bağlı olması aslında kentin işleyişini de etkilemiştir. Özel kütüphanelerin ve ders çalışma yeri olarak kafelerin ortaya çıkması doğrudan eğitim sistemi ile ilgilidir. Ayrıca Kuzey Adana'da yapılaşma sosyal tabakalaşmanın sorunlarını ortaya koymaktadır çünkü lüks rezidansların çevrelerinde gecekonduların olması sınıf farklılığını ortaya koymaktadır.

Son dönemde ulusal ve uluslararası festivallerin artması ve global düzeyde kafelerin ve mağazaların açılması Adana kentini global ve yerel kültür içerisinde yaşamasına olanak sağlamıştır. Ayrıca üç büyük alışveriş merkezinin açılması global düzeyde mağazaların Adana kentine entegre edilmiştir. Bu alışveriş mağazaları büyük tüketim merkezlerinin yanı sıra boş zamanların değerlendirildiği yerler olarak görülebilir. Yüreğir, Sarıçam ve Seyhan ilçeleri daha çok yerel kültürü yansıtırken, Kuzey Adana Çukurova ilçesi global ve yerel kültürün iç içe yaşandığı alan olarak görülebilir. Yüreğir ve Sarıçam ilçeleri son dönemde devlet desteğiyle canlanmaya başlamıştır. Fakat estetik olmayan ve çarpık kentleşme ile birlikte altyapı sorunları da ortaya çıkmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Şikago okulu bu tür bir kentleşmeyi ekolojik çerçevede inceler ve bu durumun doğal olduğunu kabul eder (Serter, 2013). Ayrıca kenti bir yaşam biçimi olarak görür. Fakat eleştirel yaklaşım bu durumu yeniden yorumlayarak kentteki yapıları sorgular ve doğal olmadığını ileri sürer. Adana kenti ve ilçeleri bu anlamda direk demokrasinin uygulanmadığı bir kent sosyolojisine sahiptir çünkü ne ilçe düzeyinde ne de mahalle düzeyinde bireylere düşünceleri sorulmadığı için Harvey'in (1985) dediği gibi mekânın doğrudan metalaşması görülmektedir. Genel olarak Adana daha iyi bir kent olabileceken direk demokrasinin uygulanmaması kenti bir rant alanına dönüştürmüştür. Kentsel dönüşüm projesi altında kentin tarihsel ve geleneksel dokusu bozulmaya yüz tutmuştur. Özellikle Seyhan ilçesindeki dokular kentsel dönüşüm projeleriyle mekânlar metalaştırılmış görünmektedir. Son dönemde birkaç küçük müze kazandırılmasına rağmen mekânlar daha çok kentsel dönüşüm projeleriyle meta haline gelmiştir. Şikago Okulu'nun ekolojik olarak doğal gördüğü kentler, Adana kenti için de düşünülebilir çünkü kentlilerin yaşam alanları sınırlı olarak imar edilmiştir. Özellikle kuzey Adana'da kültürel bir değişim yaşanmıştır. Kafe kültürünün Kuzey Adana'da ve kısmen Seyhan ilçesinde baskın olması yeni neslin kafeleri bir yaşam alanı olarak yorumlamasını ve bu alanlarda yaşamasını sağlamıştır. Fakat bu kültürel değişim Sarıçam ve Yüreğir ilçelerinde görülmemektedir. Özellikle Sarıçam ve Yüreğir ilçeleriyle Çukurova ilçesi arasındaki ulaşımın yetersiz olması bu kültürel değişimin yaygınlaşmasını engellemiş görünmektedir. Sarıçam ve Yüreğir ilçeleri doğal yaşam alanları olarak korunması gerekirken imara açılması bu doğal yaşam alanlarının metalaşmasına ve bir kapital fırsatı olmasına neden olmuştur.

Doğal alanlar hızla binalaşma sürecinde olmasına rağmen kültürel yaşam alanları yaratılamamıştır. Devleti ve özel şirketlerin bir arada belli kurumları açmasına rağmen kentlilerin yaşam alanları olarak tasarlanmamış görünmektedir. Boş zamanların en çok değerlendirildiği ilçe bu durumda Çukurova ilçesi görülebilir. Özellikle yeni nesil boş zamanlarının ve akademik yaşamlarını daha çok kafelerde geçirmektedir. Bu anlamda, kafeler birçok işleve hizmet etmektedir. Ders çalışma, boş zaman geçirme ve sosyalleşme alanları olarak kafeleri kullanılmaktadır. Seyhan ilçesi de kısmen belli kafeleriyle gençlere ve yetişkinlere bu olanağı sağladığı görülmektedir. Seyhan ilçesi sosyo-ekonomik uçurumun en bariz yalandığı ilçe

olarak yorumlanabilir çünkü bir yanda en alt sınıfın yaşadığı ilçe konumunda iken öte yanda orta ve üst sınıfın zamanlarını kaliteli geçirdiği bir iki merkez yer almaktadır. Seyhan ilçesinde kuzeyden güneye bir araba ile yolculuk edildiğinde çok farklı yaşam tarzları görülebilir. Bu uçurumun olmasının muhtemel nedeni Seyhan ilçesinin en eski yerleşim yeri olması olarak yorumlanabilir. Özellikle 1980 sonrası iç göç ve 2013'ten sonra Suriye'den gelen göç bu ilçede sorunların artmasına neden olmuştur. 1980 dönemi sonrası göçlerde bu ilçenin düzenli bir kent planının olmaması ve gecekondunun artması bu sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Sarıçam ve Yüreğir ilçelerinin en başından beri gecekondulu halinde olması ve tarihsel olarak son dönemde ortaya çıkması bu ilçeleri dezavantajlı konumda bırakmaktadır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, bu iki ilçede devlet desteğinin olmasıyla birlikte ilerleme sağlanmıştır. Fakat mekânların ve doğal yaşam alanlarının imara hızlı bir şekilde açılması kentliler için yaşam alanlarının tekrar sorgulanmasına neden olmuştur. Bu iki ilçede Yüreğir Kültür merkezinin açılması, iki üniversitenin varlığı, hastanelerin inşası, alışveriş merkezinin açılması, adliyenin kurulması ve spor tesislerinin inşası kentin kimlik kazanmasına katkıda bulunmasına ve kentlilere hizmette bulunmasına rağmen kentlilerin kültürel yaşam alanlarına henüz katkıda bulunmamıştır. Ayrıca direk demokrasinin bir özelliği olan kentlilere fikirlerinin sorulmaması önemli bir engel olarak yorumlanabilir.

Genel olarak Adana kentindeki dört ilçeye bakıldığında kültürel ve yaşam alanlarının sınırlı olması en önemli sorun olarak görülmektedir. En büyük sorunlardan biri ise kapitalizmin nesnesi olarak mekânların soyut olarak kullanılmasıdır çünkü mekânlar tamamen metalaşmış durumdadır (Aslanoğlu, 1998; Çadircı, 2006; Duru ve Alkan, 2002; Gottdiener, 2001). Tarihsel ve kültürel dokular, kentsel dönüşüm projeleriyle birlikte tam anlamıyla korunamamıştır ve dört ilçe de aslında sanayi ve üretim merkezleri ile çevrelenmiştir. Dolayısıyla, kapitalin Adana kentini hâkimiyeti altına aldığı söylenebilir. Harvey'nin belirttiği gibi ekonomik olarak süreç nasıl ilerlese ilerlesin kapitali ve sermayeyi elinde bulunduranlar kentlerde baskın olacaktırlar çünkü kenti tüketim, üretim, mübadele ve soyut mekân olarak oluşturan devamlı sermaye sahipleridir. Bu anlamda, kentlerin sermayenin kontrolünde olduğu söylenebilir. Castells'in kent görüşüne uygun olarak kent ideolojik ve ekonomik bir merkez haline gelmektedir ve sorunların daha fazla artmasına neden olmaktadır çünkü Castells'e (2005) göre kent devletin ve sermayenin elinde şekillenen bir alan haline gelmektedir. Kentte belli oranda kültürel ve yaşam alanları bir tarafa bırakılırsa aslında sermayenin yer aldığı soyut bir alan olarak işlev görmektedir (Ercan, 1996; Es, 2007; Friedmann, 1986; Gottdiener, 1985; Güler, 2011; Güneş, 2009). Adana kentinin de büyük oranda sermaye çerçevesinde biçimlendirildiği söylenebilir.

Adana kentinin her alanda sorunlarının çözülmesi için direk demokrasinin uygulanması gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde bireylerin kentin şekillenmesine dâhil edilmesi çok önemli bir uygulamadır. Sosyo-ekonomik uçurumun giderilmesi için bireylerin vatandaşlık hakları çerçevesinde kent hakkında söz sahibi olması gerekmektedir. Kentlilerin kendilerini ifade edebileceği kurumların ve yaşam alanlarının oluşması bireyler için çok önemlidir. Eğer kentliler kendi bireyselliklerinin öz değeri hakkında kendilerini kentte konumlandırılması isteniyorsa o zaman bireysel değerlerinin ön plana çıkarılması çok önemlidir. Kentte herhangi bir birey kendi söyleminin bir değeri olduğunu fark ettiğinde kentin yaşam değerinin daha olumlu algılanacağı düşünülebilir. Dolayısıyla, bireyin kentte kendini ifade etmesi ile kent yaşamı arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. Eğer Adana kentinde gelecekte olumlu adım atılmak isteniyorsa sermaye ve devlet kararlarının dışında bireylerin doğrudan ve aktif olabileceği direk demokrasinin uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aslanoğlu, R. (1998). Kent Kimlik ve Küreselleşme. Bursa: Asa Kitabevi.
- Burgess, E. W. (1925). *The Growth of the City, The City* The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Castells, M. (1977). *The Urban Question*. Edward Arnold Press.
- Castells, M. (1997). Kent, Sınıf, iktidar. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.
- Castells, M. (2005). Ağ Toplumunun Yükselişi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çadırcı, H. (2006). Küresel Kentler ve İstanbul'un Küreselleşmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duru, B. ve Alkan, A. (2002). Giriş: 20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce. Bülent Duru ve Ayten Alkan (der.) 20. Yüzyıl Kenti. Ankara: İmge.
- Ellingson, L., & Ellis, C. (2008). Autoethnography as constructionist project. In J.A. Holstein & J.F. Gubrium (Eds.). *Handbook of constructionist research*, 445-465. New York : Guilford.
- Engels, F. (1987). İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu ve Konut Sorunu. Ankara: Sol yy.
- Engels, F. (1994). Amerika İşçi Hareketi, Amerikan Baskısına Önsöz: İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu. Sosyalist Yayınları, İstanbul.
- Ercan, F. (1996). Kriz ve Yeniden Yapılanma Sürecinde Dünya Kentleri ve Uluslararası Kentler: İstanbul. Toplum ve Bilim. Sayı 71, 61-96.
- Es, M. (2007). Kent Üzerine Düşünceler, İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Friedmann, J. (1986). The World City Hypothesis. *Development and Change*, 17, 69-83.
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji, Ankara: Ayraç.
- Giddens, A. (2005). Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş, Ankara: Phoenix.
- Gottdiener, M. (1985). *The Social Production of Urban Space*, Austin: The University of Texas Press.
- Gottdiener, M. (1994). *The New Urban Sociology*. USA: McGraw Hill.
- Gottdiener, M. (2001). Mekân Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru. *Praxis, Kent ve Kapitalizm*, 248-69.
- Güler, M. (2011). Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım. *SBF*, 66, 1, 49-71
- Güneş, F. (2009). Kentleşme, Sosyolojiye Giriş içinde, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. No: 1951
- Harvey, D. (1985). *Consciousness and Experience*, Baltimore: J. Hopkins University Press.
- Harvey, D. (2001) Postmodernliğin Durumu. İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2002). Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı. Yirminci Yüzyıl Kenti Ayten Alkan, Bülent Duru (Ed.) İstanbul: İmge Yayınevi.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Lefebvre, H. (2013) *Kentsel Devrim*. İstanbul: Sel Yayıncılık
- Maréchal, G. (2010). Autoethnography. In A. J. Mills, G. Durepos & E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of case study research* (Vol. 2, pp. 43-45). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Marx, K. ve Engels, F. (1976) *Komünist Parti Manifestosu*: Ankara, Sol Yayınları.

- McKenzie R. D. (1925). *The Ecological Approach to the Study of Human Community, The City*, The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Park, R.E. (1925). *The City: Suggestions for the Investigation of Human Behavior in the Urban Environment*, The City The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Parker, S.(2004). *Urban Theory and The Urban Question*, London and New York, Routledge.
- Serter, G. (2013). Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram. *Planlama*, 23(2), 67-76.
- Simmel, G. (1996). Metropol ve Zihinsel Yaşam. *Cogito*, 8, 81-89.
- Weber, M. (2000) *Şehir: Modern Kentin Oluşumu*. İstanbul: Bakış Yayıncılık.
- Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme. Duru, Bülent ve Ayten Alkan (der.), *20. Yüzyıl Kenti İçinde*. Ankara: İmge Kitabevi.